

7. SINIF SOSYAL BİLGİLER

SB.7.4.2 – TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÖNETİM YAPISI

Ünite 4: Demokrasi ve Yönetim · Konu Özeti · Sosyal Bilgiler Dünyası

Kazanım: Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısını açıklar. Bu özet; kuvvetler birliği ve kuvvetler ayrılığı ilkelerini, yasama-yürütme-yargı organlarının görev ve yetkilerini, yüksek mahkemeleri, kanun yapım sürecini, Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi'ni ve bireylerin bu organlarla ilişkisini kapsar.

ÖNEMLİ KAVRAMLAR

Kuvvetler ayrılığı · Kuvvetler birliği · Yasama · Yürütme · Yargı · TBMM · Cumhurbaşkanı · Anayasa · Kanun · Cumhurbaşkanlığı kararnamesi · Yüksek mahkemeler · Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi · Parlamenter sistem · Referandum · Ulusal egemenlik

1 DEVLETİN TEMELLERİ

Bir binanın sağlam durabilmesi için güçlü temellere ihtiyacı vardır. Devletin temelleri de **yasama, yürütme ve yargı** organlarıdır. Bu üç unsur birbirini dengeleyerek **adil, düzenli ve demokratik** bir yönetimin oluşmasını sağlar.

DÜŞÜN: Bir dakika boyunca okulunuzda **HİÇBİR KURAL OLMADIĞINI** hayal edin. Neler yaşanırdı? Okulun düzenini sağlayan kurallar gibi **TOPLUMSAL HAYATI DÜZENLEYEN KURALLAR** da vardır.

2 23 NİSAN · ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI

Bağımsızlığımızın ve egemenliğimizin sembolü olan **TBMM'nin açılış günü** 23 Nisan, ülkemizin yönetim yapısının başlangıcı sayılır. Bu gün, dünyanın **ilk ve tek çocuk bayramı** olarak her yıl coşkuyla kutlanır.

YIL	GELİŞME
1921	23 Nisan günü yapılan genel kurulda Büyük Millet Meclisi tarafından 23 Nisan'ın millî bayram olarak kutlanmasına karar verildi.
1927	Atatürk'ün liderliğinde geleceğimizin teminatı çocuklarımıza armağan edildi ve ilk kez "Çocuk Bayramı" olarak kutlandı.
1935	Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun ile "Ulusal Egemenlik Bayramı" adıyla kutlanmaya başlandı.
1979	Kutlamalara ilk defa 6 ülkenin katılımıyla bayram uluslararası boyut kazandı.
1983	Yapılan düzenleme ile bayramın adı "Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" olarak değiştirildi.

BİR GÜNLÜĞÜNE YÖNETİM ÇOCUKLARDA: Bağımsızlığımızın ve ulusal egemenliğimizin perçinlendiği bu günde çocuklar bir günlüğüne **SEMBOLİK OLARAK YÖNETİM ORGANLARININ BAŞINA GEÇER** ve yürütme görevini yerine getirir. Ayrıca her yıl farklı ülkelerden gelen binlerce çocuk, ülkeler arası **KÜLTÜREL ETKİLEŞİME** katkı sağlar.

3 KUVVETLER BİRLİĞİ: MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ

Türkiye Cumhuriyeti devleti, 1982 Anayasası'na göre yasama, yürütme ve yargı gücünün **birlikte ama birbirinden bağımsız** çalıştığı bir yönetim anlayışını benimser. Bu anlayışa **kuvvetler ayrılığı** denir. Millî Mücadele döneminde ise yasama, yürütme ve yargı organlarının **tek elde bulunduğu kuvvetler birliği** sistemi uygulanmıştır.

1921 Anayasası, Türkiye'de kuvvetler birliği ilkesinin açık şekilde uygulandığı dönemdir. Bu dönemde **meclis hükûmeti sistemi** benimsenmiş; yasama ve yürütme **tamamen**, yargı ise **kısmen** Mecliste toplanmıştır.

BİLGİ NOTU · NEDEN KUVVETLER BİRLİĞİ?: 19 Mayıs 1919'da başlayan Millî Mücadele Dönemi **OLAĞANÜSTÜ BİR DURUM** oluşturduğu için kararların **HIZLI ALINMASI** ve uygulamaya geçirilmesi adına kuvvetler birliği ilkesi uygulanmıştır.

1921 ANAYASASI	MADDE İÇERİĞİ
Madde 2	Yasama ve yürütme yetkileri tamamen Mecliste toplanır.
Madde 3	Devlet, Büyük Millet Meclisi tarafından yönetilir.
Madde 9	Meclis başkanı hem Meclisin hem yürütmenin başıdır.

4 KUVVETLER AYRILIĞI: GÜNÜMÜZ

Günümüzde ülkemizin yönetim sisteminde **kuvvetler ayrılığı** ilkesi benimsenmiştir. Bu sistemde yasama, yürütme ve yargı faaliyetleri **farklı kurumlar tarafından** yerine getirilir.

KUVVETLER BİRLİĞİ	KUVVETLER AYRILIĞI
Millî Mücadele Dönemi ve 1921 Anayasası	Günümüz ve 1982 Anayasası
Yasama, yürütme ve yargı tek elde toplanır.	Yasama, yürütme ve yargı farklı kurumlarca yerine getirilir.
Meclis hükûmeti sistemi benimsenmiştir.	Üç güç birlikte ama birbirinden bağımsız çalışır.
Olağanüstü dönemde kararların hızlı alınması amaçlanmıştır.	Gücün tek elde toplanması önlenerek haklar güvence altına alınır.

5 YASAMA GÜCÜ VE TBMM

Yasama gücü; anayasanın öngördüğü sınırlar çerçevesinde toplum yaşamını düzenleyen kanunları **yapma, değiştirme ve kaldırma** yetkisinin uygulanmasıdır. Ülkemizde yasama yetkisi **Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM)** aittir.

ANAYASA · 7. MADDE: Yasama yetkisi **TÜRK MİLLETİ ADINA** Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kullanılır ve bu yetki **BAŞKA BİR KURUMA DEVREDİLEMEZ.**

TBMM, halk tarafından **seçimle belirlenmiş 600 milletvekilinden** oluşur ve seçimler **beş yılda bir** yenilenir.

- Kanun çıkarmak ve değiştirmek
- Para basılmasına karar vermek
- Genel ve özel af kararı çıkarmak
- Bütçe tekliflerini görüşmek ve kabul etmek
- Uluslararası antlaşmaların onaylanmasına karar vermek
- Savaş ilanına karar vermek

6 KANUNLAR NASIL YAPILIR?

Yeni bir kanun çıkarmak için TBMM Başkanlığına **milletvekilleri tarafından teklif sunulur**. Komisyonunda incelenen ve uygun görülen teklif Meclis Genel Kurulunda görüşülür ve oylanır. Oylama sonucunda **çoğunluğun uygun gördüğü teklif kanuna dönüşür** ve cumhurbaşkanının onayına sunulur.

BİR KANUNUN YOLCULUĞU

ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ İSE...: Eğer **ANAYASA MADDESİ** ile ilgili bir değişiklik yapılacaksa bu durum **halk oylamasına (referandum)** sunulur ve çıkan sonuca göre değişiklik uygulanır.

7 YÜRÜTME GÜCÜ VE CUMHURBAŞKANI

Yürütme gücü; anayasa ve yasalar çerçevesinde **devlet gücünü kullanarak düzenleme ve işlem yapma** yetkisidir. Ülkemizde yürütme yetkisi, **devlet başkanı sıfatıyla cumhurbaşkanındadır** ve yürütme faaliyetleri cumhurbaşkanı tarafından planlanır.

ANAYASA · 8. MADDE: “Yürütme yetkisi ve görevi, cumhurbaşkanı tarafından **ANAYASA VE KANUNLARA UYGUN OLARAK** kullanılır ve yerine getirilir.”

- Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanları atama ve görevden alma
- Bazı yüksek yargı üyelerinin seçimini yapma
- Uluslararası antlaşmaları onaylama ve yayımlama
- Üst düzey bürokratik atamaları yapma
- Kanunları yayımlama
- Veto yetkisini kullanarak kanunları TBMM'ye geri gönderme

BİLGİ NOTU · KİMLER CUMHURBAŞKANI SEÇİLEBİLİR?: 6271 sayılı Kanun'un 6. maddesine göre **KIRK YAŞINI DOLDURMUŞ VE YÜKSEKÖĞRENİM YAPMIŞ** TBMM üyeleri veya bu niteliklere ve **MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETERLİĞİNE** sahip her Türk vatandaşı cumhurbaşkanı seçilebilir.

CUMHURBAŞKANLIĞI FORSU: Forstaki **16 YILDIZ** tarihteki 16 büyük Türk imparatorluğunu, ortadaki **GÜNEŞ** ise Türkiye Cumhuriyeti'ni simgeler.

8 YARGI GÜCÜ

Yargı gücü; **bağımsız ve tarafsız mahkemeler** aracılığıyla vatandaşların haklarının korunmasını, olası kanunsuz durumların engellenmesini ve cezalandırılmasını sağlayan kuvvettir.

Ülkemizde bağımsız ve tarafsız mahkemelerin olması, vatandaşların hem **devlete karşı** hem de **birbirlerine karşı** haklarının korunmasını garanti altına alır.

ANAYASA · 9. MADDE: “Yargı yetkisi, **TÜRK MİLLETİ ADINA BAĞIMSIZ VE TARAFSIZ MAHKEMELERCE** kullanılır.”

9 ÜLKEMİZDEKİ YÜKSEK MAHKEMELER

Yargı işleyişinin en üst basamağında **yüksek mahkemeler** bulunur. Her biri farklı bir alanda son sözü söyler:

YÜKSEK MAHKEME	GÖREVİ
Anayasa Mahkemesi	Anayasada yer alan temel hak ve özgürlükleri koruyan ve TBMM tarafından çıkarılan kanunların anayasaya uygun olup olmadığını denetleyen üst mahkemedir.
Yargıtay	Kişilerin arasındaki sorunlara bakan yerel mahkemelerdeki adli davaların en üst yetkili mahkemesidir.
Danıştay	Devlet ve vatandaşlar arasında meydana gelen uyuşmazlıkları denetleyen idari davaların en üst yetkili mahkemesidir.
Uyuşmazlık Mahkemesi	Adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili, bağımsız bir yüksek mahkemedir.

10

DENGİ VE DENETLEME

Demokratik yönetimlerde yasama, yürütme ve yargı organları, kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği **birbirini denetler ve dengeler**. Böylece gücün **tek bir elde toplanması önlenerek** vatandaşların hakları güvence altına alınır.

- **Meclis (yasama)** kanun yapar.
- **Hükûmet (yürütme)** bu kanunları uygular; ancak **Meclisin denetimine tabidir**.
- **Cumhurbaşkanı** gerektiğinde kanunları yeniden görüşölmek üzere TBMM'ye **geri gönderebilir**.
- **Bağımsız mahkemeler (yargı)** hem Meclisin çıkardığı kanunların hem de hükûmetin işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetler, gerektiğinde **iptal edebilir**.

NEDEN ÖNEMLİ?: Yasama, yürütme ve yargının birbirini dengeleme ve denetleme görevi olmasaydı güç **tek elde toplanır** ve vatandaşların hakları güvencesiz kalırdı.

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

Ülkemizde **2017 anayasa değişikliğiyle** kabul edilen ve **9 Temmuz 2018’de yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi**, genel olarak **başkanlık sisteminden esinlenmiştir**. Ancak ondan ayrılan ve **Türkiye’ye özgü** yönleri bulunmaktadır.

HABERLERDEN: 1923’ten bu yana uygulanan **PARLAMENTER SİSTEMDEN** cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçişi öngören **ON SEKİZ MADDE LİK** anayasa değişikliği halkın oylarıyla kabul edildi. Cumhuriyet tarihinin **YEDİNCİ REFERANDUMUNDAN** (halk oylamasından) “evet” kararı çıktı.

PARLAMENTER SİSTEM	CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ
Cumhurbaşkanı TBMM tarafından seçilir.	Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir.
Cumhurbaşkanı ve TBMM seçimleri farklı zamanlarda yapılır.	Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimleri beş yılda bir, aynı gün yapılır.
Başbakan ve Bakanlar Kurulu vardır.	Başbakanlık kaldırılmıştır.
Yürütme yetkisi Bakanlar Kurulu aracılığıyla kullanılır. Başbakan milletvekillerinden, bakanlar ise meclisten ya da dışarıdan seçilir ve Meclise karşı sorumludur.	Yürütme yetkisi tamamen cumhurbaşkanında toplanmıştır. Yardımcılar ve bakanlar cumhurbaşkanı tarafından atanır.
Bakanlar Kurulu, meclisin verdiği yetkiye dayanarak kanun hükmünde kararname (KHK) çıkarabilir.	Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisi getirilmiştir.
Kanunlar üstün kurallardır; KHK’ler Meclisin verdiği yetki çerçevesinde çıkarılır ve Meclis denetimine tabidir.	Temel hak ve özgürlükler ile kanunla düzenlenmesi gereken konular kararname kapsamı dışındadır. Kanun–kararname çatışmasında kanun üstündür.
TBMM hükûmeti düşürebilir; cumhurbaşkanının tek başına Meclisi fesih yetkisi yoktur.	Cumhurbaşkanı veya TBMM seçimlerin yenilenmesini isteyebilir; böyle bir durumda her iki organ için de yeniden seçim yapılır.
Cumhurbaşkanı “yetkili fakat sorumsuzdur”; siyasi sorumluluk hükûmete aittir.	Cumhurbaşkanına cezai sorumluluk getirilmiştir.
TBMM’nin hükûmeti denetleme yollarından biri gensorudur. Gensoru ile başbakana veya bakanlardan birine alanındaki bir konu ile ilgili soru sorulur.	Gensoru kaldırılmıştır. Sadece yazılı soru önergesiyle bilgi edinilebilir.
Yürütme (hükûmet) TBMM’ye karşı sorumludur.	Yürütme halka karşı sorumludur.

12 SEÇİMLER VE HALKIN YÖNETİME KATILMASI

Halk, yönetime **seçimler ve halk oylamaları** yoluyla katılır. Milletvekillerini, cumhurbaşkanını ve yerel yöneticileri seçen; anayasa değişikliğine “evet” ya da “hayır” diyen **vatandaşlardır**.

HABERLERDE GEÇEN SEÇİM TÜRLERİ

- Milletvekili seçimi
- Cumhurbaşkanlığı seçimi
- Mahallî idareler genel seçimleri (ör. muhtar seçimi)
- Halk oylaması (referandum)

HABERLERDE GEÇEN YÖNETİM ORGANLARI

- TBMM ve komisyonları
- Cumhurbaşkanı
- Bakanlıklar
- Bağımsız mahkemeler

GAZETE HABERLERİNDEN ÖRNEKLER

Düğün tarihleri seçimlerle aynı güne denk gelen çift, gelinlik ve damatlığıyla okula gelerek **milletvekili seçimi** için oylarını kullandı.

31 Mart **Mahallî İdareler Genel Seçimleri’nde** ülke genelindeki kadın muhtar sayısı yüzde yüze yakın arttı: bin yüz otuz dörtten **iki bin yüz elliye** yükseldi.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ile **TBMM Çocuk Hakları Alt Komisyon Heyeti** arasındaki toplantıda, çocukların çevrim içi ortamlarda korunması ve bu ortamlara girmek için **yaş sınırı** getirilmesi ele alındı.

Dikkat: Yeni kanunları TBMM çıkarır; bakanlıklar ise bu kanunların uygulanmasını sağlayan **yürütme** kurumlarıdır.

13

HAKLARIMIZI KULLANIRKEN DEVLET ORGANLARI

Bireyler, hak ve özgürlüklerini kullanırken devletin yasama, yürütme ve yargı organlarının **görev ve sorumluluklarını bilmelidir**. Böylece haksızlığa uğradıklarında **doğru adrese** başvurabilirler.

YASAMA	YÜRÜTME	YARGI
Hak ve özgürlüklerin sınırlarını ve güvencelerini belirleyen kanunları yapar. <i>Örnek: Bireyler haklarını kanunlara uygun biçimde kullanır.</i>	Kanunların uygulanmasını sağlar ve kamu hizmetlerini yürütür. <i>Örnek: Bireyler dilekçe, başvuru, şikâyet gibi yollarla idareye başvurabilir.</i>	Hak ihlali durumlarında bağımsız ve tarafsız biçimde karar vererek adaleti sağlar. <i>Örnek: Haksızlığa uğrayanlar mahkemelere başvurarak haklarını arar.</i>

ÖRNEK OLAY · ELİF'İN UYGULAMA SORUNU

7. sınıf öğrencisi Elif, bir eğitim uygulamasını kullanabilmek için ailesinin izniyle üye oldu. Bir süre sonra uygulamadan sürekli reklam bildirimleri gelmeye başladı. Elif, kayıt olurken **kişisel bilgilerinin hangi amaçlarla kullanılacağına** dikkat etmediğini fark etti. Ayrıca bazı özelliklerin ücretli olduğunu ve **aboneliğin otomatik yenilendiğini** öğrendi.

- Önce hakkını hangi **kanunların koruduğuna bakar. (yasama)**
- Sözleşmenin iptali için başvurur; reddedilirse **dilekçe ve şikâyetle ilgili yürütme kurumuna başvurur. (yürütme)**
- Şirket yine uymazsa **mahkemeye başvurarak hakkını arar. (yargı)**

Neden? Üç organın görevini bilen birey, sorununu **adım adım ve hukuka uygun** biçimde çözebilir.

14

HIZLI TEKRAR

- Kuvvetler ayrılığı:** Üç güç ayrı kurumlarda | 1982 Anayasası.
- Kuvvetler birliği:** Üç güç Mecliste | 1921 Anayasası.
- Yasama:** TBMM, 600 milletvekili, beş yılda bir seçim.
- Yürütme:** Cumhurbaşkanı; kanunları uygular, atamaları yapar.
- Yargı:** Bağımsız ve tarafsız mahkemeler, millet adına karar verir.
- Yüksek mahkemeler:** Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi.
- Kanunun yolu:** Teklif → komisyon → Genel Kurul → onay → Resmî Gazete.
- Referandum:** Anayasa değişikliğinin halk oylamasına sunulması.
- Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi:** 2017'de kabul, 2018'de yürürlük; başbakanlık yok.
- 23 Nisan:** TBMM'nin açılışı; Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı.